

Thomas 4, contra, cap. 33, delectatio deinde sensitiae etiam partis affectio, sive passio esse potest. Ex illis ergo excitatur motus in parte illa, septo scilicet transverso : ac propterea sanguis dilatatur, sieque risus expromit. Unde colliges passionem hanc animi liberam esse, dependentemque a voluntate, aliquando tamen esse adeo vehementem, ut vix cohiberi possit, vel ratione objecti plurimum excitantis, vel ex levitate hominis, qui facili ex causa movetur.

14. De passione fletus. — De fletu sciendum breviter, opponi risui, et ex contraria causa provenire, id est, tristitia, vel dolore : nam sicut delectatione cor dilatatur, et cum illo thorax, et oris musculi, ita tristitia constringitur cor, et partes oculis vicinæ, ex quo motu simul, et calore nonnullo excitato, humor aliquis solvit in lacrymas. Hinc pueri, ac foeminae faciliter lacrymantur : quia et humidiores sunt, et passionibus magis afficiuntur : est autem materia lacrymarum humor quidam sanguinis veluti serum, ut docet Aristoteles, sectione 31, Problematum, ex eo indicio, quod salsus sit, exciteturque calore, qua de causa ex vento etiam, ex fumo, vehementerque risu lacrymæ funduntur. Sed de his satis.

De passionibus irascibilis.

15. Post actus concupiscibilis dicendum breviter est de actibus irascibilis, qui quinque omnino enumerantur, spes, desperatio, audacia, timor, ira : eorum vero ratio sic declaratur : irascibilis circa defensionem boni concupiti versatur, quia tamen cum bonitate invenitur difficultas, quæ ex resistantia contrarii oritur, ideo licet bonum ipsum desideratur, necessarius est ulterior actus, quo appetitus animetur, ne a difficultate objecti vincatur, qui spes dicitur. Quod si contingat appetitus separari a difficultate boni, ac ccesset a pugna, vel e prosecutione illius actus resultat, qui desperatio vocatur : idemque contingit respectu naturæ, cui malum aliquod futrum imminet, rejiciendumque est, ac vincendum : autenim appetitus acceditur et animatur contra illud, sieque concipitur audacia, aut succumbit et desistit, et sic oritur timor. Atque hi quatuor actus ex varia apprehensione boni, vel mali, ardui, possibilis diversificantur. Nam quando bonum apprehenditur, ita arduum, ut non possit obtineri, causatur desperatio : si apprehendatur, ut possibile, spes nascitur : similiter si malum apprehendatur, ut inevita-

bile, vel difficile, exurgit timor : si vero ut evitable, facilis concipitur audacia. Praeter hos tamen est quintus actus causatus, ex apprehensione mali jam præsentis et illati : ex qua apprehensione oritur appetitus vindicandi malum illud, et hic actus est ira, cui non responderet, esse maxime desiderium in appetitu remunerandi benefactorem : at hic actus non potentia irascibilis est, sed concupiscibilis, quoniam eo ipso, quod quis objicitur, ut benefactor, ardui ratio tollitur, atque adeo objectum irascibilis destruitur, tantumque manet desiderium ad concupiscibilem pertinens. Neque rursum circa malum habet ira actum contrarium in appetitu sensitivo, esset enim maxime patientia illati mali, at hic actus positivus esse nequit ex parte appetitus sensitivi, sed est in voluntate, actus pro ipsa reprimit iram appetitus ; in appetitu autem sensitivo nihil est, quod illo actu possit amari, quia in malo illato nulla ibi representatur ratio boni, quod si forte ex prædominio rationis et voluntatis ira versatur in amorem, ob aliquam rationem boni inventam in ipsa perspicie mali, jam talis actus, cum sit amor, ad concupiscibilem pertinebit, sieque contrariabitur propriæ iræ. Constat ergo dari solos quinque actus in appetitu irascibili : constat etiam distinctio illorum, de quibus plura apud divum Thomam supra.

16. Discriben duplex inter utrasque passiones. — Ex dictis autem colliges primo duplum differentiam inter actus concupiscibilis et irascibilis. Prima est, in concupiscibili actus contrariari ex parte objecti, ut amorem boni, odium mali : in irascibili vero contrariari per accessum, et recessum ad idem objectum, ut in spe et desperatione, quamvis esse quoque possit contrarietas ex parte objectorum, ut in timore et spe. Ratio est, quia concupiscibilis respicit bonum et malum absolute, et ad bonum tantum ferri potest, et a malo recedere : quare in illius actibus non potest dari contrarietas in accessu et recessu ad idem objectum, at vero irascibilis respicit bonum conjunctum arduitatem, ideoque ratione difficultatis potest recedere ab illo, quamvis ratione bonitatis possit accedere, et idem proportionaliter intelligendum de malo. Secunda differentia est, in concupiscibili omnes actus habere contrarium, in irascibili vero unus invenitur sine contrario : cuius rationem vidimus paulo ante, redditurque a D. Thoma, 1, 2, q. 23, art. 3.

17. Earum ordo inter se. — Secundo colliges ex dictis ordinem horum actuum inter se. Nam in concupiscibili datur primus, atque ultimus inter omnes, amor quippe est primus, et radix etiam aliorum : delectatio vero est quasi ultimus terminus, passiones reliquæ sunt mediae, de quarum ordine in particulari videndus est D. Thomas, supra quæst. 25.

18. Cur et quomodo passiones pendeant ex complexione. — Galenus ab Averroë exploditur.

— Ultimo est notandum, passiones has pendere plurimum ex complexione corporis, abundantia alicujus humoris, quem excitant, et a quibus etiam excitatur : sic melancholia congenita est tristitia, timoris et desperationis, cuius rationem Galenus, lib. 3, de Locis patientibus, cap. 8, videtur afferre, quod nigri sit coloris, nam sicut tenebre exteriore metum incutunt, ita melancholia: idem repetit, lib. de Causis symptomatum, cap. ultimo. Quæ ratio frivola est, ut notavit Averroës 3, Collectaneorum, c. 40, nigredo enim activa non est, sed neque objective interius causare tristitiam valet, cum non videatur : jam sanguis, qui melancholæ contrariatur, audaciam, gaudium et spem parit : flava bilis iram excitat ac reliquias sanguineas passiones, pituita declinat potius ad actum tumoris. Horum omnium ratio esse videtur, quod appetitus sensitivus resideat in corporali organo, proindeque egeat temperamenti ad diversos actus elicendos : fortassis etiam distincti humores distinctam causant dispositionem in corpore, efficiuntque ut spiritus animales alio, atque alio modo per corpus diffundantur, ac diversimode communicent animalis virtus, unde etiam fit ut humores quoque maxime conduceant ad rerum apprehensiones uno, vel alio modo concipiendas.

CAPUT VI.

UTRUM APPETITUS SENSITIVUS IN OPERIBUS SUBDATUR MOTIONI VOLUNTATIS ET RATIONIS.

1. Hæc quæstio solum habet locum in homine, de quo supra diximus habere duplum appetitum, rationale et sensitivum : de quibus necessarium est scire, qua ratione, et modo alter alteri subordinetur, neque enim sine ordine esse possunt : alias confusa esset et inordinata hominis compositio : constat autem aperte appetitus sensitivum esse inferiorum, atque adeo subordinatum et subditum superiori : restat ergo videre quomodo obe-

diat. Pro resolutione est notandum dupliciter, unum alteri subdi. Primo principatu quodam despoticæ et servili, ut subditur servus domino et instrumentum artifici. Porro in hac subjectione is, qui subditur, renuere nullatenus potest. Alter modus est subjectionis civilis et politicæ, qualis est civium ad regem, civis enim licet obedire teneatur, non tamen cogitur, ac modo aliquo renuere et excusare se potest. Secundo notandum est appetitum sensitivum duplices actus sortiri, nimirum elictos, quales præcedenti capite numeravimus et imperatos, ut motum localem. In hoc ergo capite sermo est de actibus elictis, nam de motu locali, in cap. 10, agendum.

2. Conclusio bipartita. — Hoc supposito, sit conclusio : Appetitus movetur a voluntate media ratione, cui proinde subditur politice, non despoticæ. Ita Aristoteles 1, Politicorum, cap. 3, ac D. Thomas optime 1, 2, quæst. 17, art. 7. Ex ejus doctrina breviter observandum primo, appetitum sensitivum non nisi in rem cognitam per sensum tendere posse. Namque objecti propositio per intellectum ei minime proportionatur : hinc ergo est, cur voluntas movere appetitum sensitivum nequeat immediate : cum enim voluntas non agnoscat, objectum proponere non valet : id ergo efficiat, oportet, media potentia cognoscente, qualis est ratio, sed neque ista immediate movet appetitum, sed medio interiori sensu. Pro qua re notandum est secundo. Licet intellectus nostri cognitione a sensu incipiat : quia tamen illa suprema potentia est inter cognoscentes, altius penetrat res cognitas, quam inferiores reliquæ, ob idque directiva earum est. Unde fit, ut illustrare possit cogitativam, ac persuadere quodammodo demonstrando in objectis majorem rationem boni vel mali, quam eo usque assequeretur. Hæc ergo intellectus persuasio efficit, ut cogitativa ipsa aliter apprehendat objectum, aliterque judicet de illo : quia vero ab objecto apprehenso movetur appetitus, ideo ratio cogitativam persuadens mediante illa dirigere dicitur appetitum. Atque ita patet conclusionis probatio. Ex qua sequitur altera pars. Nam voluntas appetitum movet, quasi consilium præbendo mediante ratione, non movet autem necessitando : est ergo motio et obedientia politica, non despoticæ. Et confirmatur experientia. Namque renuente voluntate multi insurgunt motus in appetitu sensitivo, quos tamen ratio, quæsitis hinc inde suasionibus, refrænat, consulendo quidem et politicæ regendo, non cogendo.

3. *Objectio prima contra conclusionem diluitur.* — Sed contra objici potest, quia sequitur primo appetitum nostrum esse ignobilorem appetitu brutorum, qui nulli subjacet: negatur tamen sequela, cum potius aptitudo humani appetitus, ut subjiciatur rationi magna perfectio ejus sit, siquidem melius est nobilissimo obedire, quam esse infimum in imperando: unde ob hanc subjectionem is appetitus capax est virtutis et vitii, ut cum divus Thomas traditur 1, 1, quæstion. 50 et 56, quemadmodum etiam voluntas nostra multo perfectior est, quando Spiritus sancti motioni subditur, quam cum ipsa se movet, namque *ubi spiritus Domini, ibi libertas*, ait Paulus 2, Corinth. 3.

4. *Objectio secunda.* — *Cajetani responsio.* — Rursus objicies, sequi secundo, in appetitu sensitivo humano reperiri aliquam libertatem, quod falsum esse patet, quoniam posita motione voluntatis, aut appetitus potest renuere, aut non potest. Si hoc secundum admittatur, jam serviliter obediet. Si primum, jam liber exit. Quod sane videntur sentire, qui dicunt politice obedire: nam politica odedientia in libertate fundatur. Cajetanus 1, 2, quæstion. 74, art. quarto, plane concedit in appetitu sensitivo libertatem ex propriis: idque deduci putat ex sancto Thoma eo loco docente in appetitu sensitivo posse esse veniale peccatum, atque aperte loqui de appetitu secundum se: nam si de illo ageret, prout regitur a voluntate, non negaret peccatum quoque mortale esse in illo posse. Et confirmatur ulterius, quia appetitus sensitivus ob conjunctionem cum rationali capax est virtutis, atque vitii, est ergo aliquo modo liber.

5. *Refellitur.* — Hæc tamen sententia falsa omnino est, et contra sanctum Thomam, 1, 2, q. 24, ad tertium, docentem in passionibus appetitus secundum se non esse malitiam: ergo neque libertas erit. Et in q. 34, art. 4, scribit omne peccatum in voluntate manere, et in 2, dist. 24, quæst. 3, art. 2, nullum motum esse de genere moris, nisi ex libertate voluntatis. Atque doctores universi et Patres in hoc convenire videntur, ut nullum peccatum sit nisi in voluntate consentiente: ergo nullus etiam actus liber est nisi ex voluntatis libertate, cum eo tantum actus quilibet peccatum esse possit, quod est a potentia libera. Unde si in appetitu sensitivo esset libertas, actus illius bonus esset, vel malus, seclusa voluntate, quod Cajetanus consequenter quidem admittit: sed tamen contra doctorum torrentem, ut diximus, Augustinus enim 1, Retractionum,

cap. 9 et 14, et lib. 3, de Libero arbitrio, cap. 18, palam docet voluntate nos delinquare, aut recte vivere. Idem scribit, in lib. de duabus Animabus contra Manichæum, cap. 10, et de Vera et falsa religione, cap. 14, et sermone 43, de verbis Domini, Chrysostomus, homilia 2, Imperfecti, et homilia 13, ad Romanos, Basilius, in instructione eorum, qui vitam ducere perfectam volunt, Anselmus in illud Pauli Roman. sexto, *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore*, Origenes, homilia 29, in Numeros, Divus Thomas supra, et D. Bonaventura, in 2, dist. 24. Quod etiam ratione probatur: nam si actus appetitus sensitivi ex propriis esset liber, ac posset malus esse absque voluntate, sequeretur hominem peccare sèpe contra voluntatem, imo sèpe peccare simul, ac bene agere circa objectum idem: veluti si voluntas renueret, appetitus vero cuperet turpe objectum, similiaque absurdum sequi facile intelligetur. Ratio autem a priori est, quoniam appetitus sensitivus sequitur cognitionem sensus, in qua neque discursus est, neque rationatio, aut inquisitio diversorum mediorum, neque item universalitas in cognitione, ex qua proinde possit oriri libertas in ipso appetitu, etenim libertas oritur semper ex indifferentia aliqua cognitionis, ut latius dicemus, cap. 8.

6. *Vera responsio.* — Ad argumentum ergo aliter respondendum, appetitum scilicet dici politice obedire, non quod obediat libere, neque enim in omnibus ad unguem servanda est similitudo, sed quia renuere potest: dum namque bonitas aliqua in objecto apparet, moveri potest ad illius appetentiam, præcipue si ex parte qualitatum naturalium et passionum incitetur: ut enim notavit D. Thomas, 1; 2, quæst. 17, art. 7, alterationes eæ, quæ sequuntur ex passionibus, sèpe rationem præveniunt, sèpe etiam physicae alterationes sunt prævenientes etiam actum ipsum sensitivi appetitus, suntque proinde naturales undequaque, atque appetitum excitantes: liquet igitur, quomodo appetitus rationi obediatur.

7. *Dubium subortum.* — *Ejus resolutio.* — Restat vero dubium, an appetitus obediat rationi circa objecta supernaturalia versanti. Apparet enim id impossibile: nam bona spiritualia, ut sic cognitionem sensitivam excidunt, præcipue si ut supernaturalia considerentur: sic enim ad Deum, ut spiritualis finis est, ordinem habent, atque ita sensu percipi minime possunt. Dicendum breviter, appetitum sensitivum non posse moveri a supernaturalibus, ut supernaturalia sunt, ob rationem

factam: attamen ex cognitione et amore rerum supernaturalium in intellectu, et voluntate existentibus moveri sèpe appetitum, quod docet D. Thomas 1, 2, quæst. 31, art. 1, ad 1, et adducens illud Psalmi 83: *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum*, id quod etiam experientia confirmat, nam ex consideratione supernaturalium oritur sensibilis delectatio in appetitu etiam usque ad lacrymas, quod indicio est, ipsummet appetitum ferri per amorem in res illas, quod exponi potest in hunc modum. Namque dum intellectus supernaturalia considerat, formantur in cogitativa phantasmata nonnulla repræsentantia objecta eadem sub ratione aliqua sensibili, tanquam propria bona ipsius appetentis, unde jam appetitus ipse movetur, cogitatione scilicet illarum rerum, atque adeo ferri aliquo modo in Deum ipsum valet: sic mens Deum concipit sub aliqua ratione sensibili, tuneque pariter imaginatio format sibi idolum eujusdam boni sibi maxime convenientis sub ratione sensibili, ut creantis, seu conservantis: hoc ergo modo potest moveri appetitus ex cognitione supernaturalium.

CAPUT VII.

1. *Doctrina de voluntate, si radicitus esset inculcanda, oporteret totam fere philosophiam moralē hoc advocare, quod præter institutum esset.* Ne tamen omnino indiscussa relinquatur nobilissima potentia, de illa breviter dicemus, quæ maxime ad rem pertinere videbantur. Est autem supponendum, voluntatem esse potentiam animæ rationalis, ut sic, atque adeo esse potentiam spiritualem, quæ comitantur intellectum, et organo caret, prout omnia ex supradictis, lib. 4, cap. 5 et sequentibus, facile constare possunt: atque etiam colligi in hac potentia non esse distinguendas irascibilem et concupisibilem secundum rem, sed ratione solum, quod hic multo certius habetur, quoniam potentia hæc immaterialis est, atque adeo universalis in suo genere: his ergo positis, restat dicendum de objecto, et actibus hujusce potentiae.

2. *Prima assertio suadetur, de qua consule lib. 3, de Ang., c. 4, num. 3.* — In qua quæstione materiam de actibus, et objecto voluntatis simul comprehendimus: siquidem quod ad philosophum naturalem attinet, nihil fere de his dicendum restat. Quare circa objectum sit

satur. At vero voluntas ad amandum non solum requirit cognitionem rei, ut res est, sed etiam cognitionem objecti secundum bonitatem, nam nisi ratio boni non cognoscatur, voluntas non appetit, quod indicio est, voluntatem ferri in rationem boni, tanquam in rationem volitam. Est ergo inter utramque potentiam patens discrimen hac in parte. Et haec de objecto voluntatis.

4. *Quotnam sint voluntatis actus, de quo late lib. 3, de Ang., c. 1, a num. 6.* — *Prima eorum partitio.* — *De subdivisione amoris in amicitiam et concupiscentiam, auctor, 1, 2, tract. 4, disput. 1, sect. 5.* — Circa actus deinde oportet notare eos omnes in voluntate reperiuntur in appetitu sensitivo, amor, desiderium, spes, etc., licet modo altiori, quoniam in voluntate spirituales sunt, neque dependentes quoad esse a passionibus corporis etiam naturalibus: ac ferri possunt, circa finem et circa media, cum utraque habeant rationem boni, et utraque ab intellectu sub propria ratione sue bonitatis, medii scilicet atque finis cognoscantur. Hinc jam colligitur prima divisio actuum voluntatis. Nam alii circa finem versantur, alii circa media: quia vero finis potest considerari, vel prout bonum absolute, vel prout habendum, vel ut habitum, ideo circa finem potest esse in voluntate amor, ac desiderium consequendi illum, qui actus alias dicitur intentio finis et tandem fruitio, seu gaudium de fine jam obtento. Medium vero duplex esse potest, aliud quod solum habet rationem medii, quia est primum medium, ad quod nullum aliud ordinatur, nec propter se est appetibile, sed tantum in ordine ad finem. Aliud est medium, quod videlicet mediat inter finem ultime intentum et media priora, ac respectu aliorum est finis, respectu vero ulterioris finis, est medium: si ergo hujusmodi medium consideretur ut finis, habet eamdem rationem, quam finis ultimus, nam intendi potest, et desiderari et delectare si obtineatur. At circa medium, ut medium, duo versantur proprie actus voluntatis: nimirum electio et usus; nam postquam voluntas intendit finem, statim intellectus conciliatur de mediis congruentibus, ac voluntati proponit, circa quae ipsa duo praestat. Primum est acceptare aliquod illorum, quod est consentire, vel eligere, consentire enim quadam ratione est commune nomen conveniens cuicunque volitioni et amori, sive sit circa finem, sive circa media, quomodo communiter dicimus peccatum consummari per

consensum voluntatis: attamen consensus proprie significat applicationem illam voluntatis ad aliquod medium, quae sequitur ex praemissa consultatione intellectus, quae acceptatio si sit efficax, et separans unum medium ab aliis, illudque preferens, dicitur electio: facta autem electione necessarium est, ut id medium executioni mandetur, cui deseruit usus: qui actus quidam est, quo voluntas applicat potentias omnes ad operationes sibi necessarias: nam medium electum propter executionem certe eligitur. Quare si forte exequendum sit a manu, habet voluntas potestatem ad eam operi applicandam, et similiter de aliis: nam cum voluntas respiciat universale bonum, necesse est apud se habeat vim movendi omnes vires animae, et applicandi illas ad propria earum munia: haec ergo applicatio, usus vocatur, atque hi sunt fere omnes actus voluntatis: de quibus plura apud D. Thomam 1, 2, quæst. 14, quæ tamen ab hoc loco sunt aliena, propria vero moralis disciplinae.

5. *Altera partitio.* — *Voluntas cur nuncupatur cor.* — Ex his porro colligitur distinctio communis de duplice actu voluntatis, elicto scilicet et imperato. Elicitus est, qui ab ipsa voluntate immediate fit: imperatus est alterius potentiae humanæ, quae subditur usui et motioni voluntatis: nam actio partis vegetativæ, et motio cordis continua actus imperati non sunt, utpote quæ sub potestate nostram per se, ac directe loquendo non cadunt (quod ideo addimus, quoniam remote subdi aliquomodo possunt voluntati: si aut alimentum nobis ipsis subtrahamus, aut forte violentia alia vitam eripiamus). Simile vero est de quibusdam membrorum motibus naturalibus generativæ partis, quæ proveniunt multoties ex alteratione naturali, neque in potestate hominis existunt, teste Aristotele, de Animalium motu, circa finem, et sancto Thoma, ibidem lectione 10, in principio. Jam vero sensuum externorum actus quodammodo sunt imperati a voluntate, quoad applicationem scilicet potentiae ad objectum: at facta semel applicatione sensus necessario exit in actum, neque ea in re obedit voluntati: sensus deinde interior veluti imaginatio pendet etiam in actu suo a voluntate, que potest illum movere ad operandum, sæpe tamen imaginatio ipsa voluntatem prævenit, offertque objecta plurima, voluntate renuente: unde proveniunt importunæ cogitationes: communiter tamen si intellectus et voluntas advertant, illas valent reprimere, quamvis non sine difficultate: særissimeque non valent propter

corporis indispositionem, vel certe quia impossibile est intellectum nunquam omnino distrahi, operationes etiam intellectus sunt a voluntate imperatae, quia exercentur voluntarie, ut experientia constat, quod etiam sanctus Thomas docet, 1 part., quæst. 82, art. 4, cuius rei ratio universalis tacta jam est: quia ad voluntatem spectat finem intendere, atque adeo movere potentias omnes, que conducere possunt ad finem, tales vero sunt, quas numeravimus. Atque hoc modo fit reductio potentiarum humanarum ad unum primum movens cæteras omnes, ut recta sit, et ordinata institutio naturæ: qua de causa voluntas comparatur cordi. Ad Roman. 6: *Charitas Dei infusa est in cordibus nostris.* Et in Psalm. 36: *Lex Dei in corde ipsius:* nam sicut cor est principium motivum corporis, ita voluntas est principium operationum humanarum, et ideo illæ tantum operationes censemur proprie hominis, et dignæ præmio, vel poena, quæ a voluntate procedunt.

6. *Uter actus sit prior simpliciter voluntatis, an intellectus.* — Circa intellectum tamen, et voluntatem est difficultas: nam supra diximus appetitum sequi cognitionem, et potentiam cognoscentem movere appetitivam: movet ergo intellectus voluntatem, ergo non potest moveri ab illa. Respondet sanctus Thomas supra, et opusc. 43, c. 5, intellectum movere voluntatem per modum causæ finalis applicando objectum, voluntatem vero intellectum movere effective applicando scilicet illum ad operandum. An autem possit intellectus aliquando effective applicare voluntatem ad opus, quæstio est moralis 1, 2, q. 9, art. 13, ubi de imperio agitur, quæ certe controversia ab illa distat, quam supra tractavimus hoc ipso libro, cap. 3, ubi tantum definivimus ad actum voluntatis, neque intellectum, neque objectum elicitive concurrens. An vero imperative, alia quæstio est, de qua censeo breviter intellectum ex se non posse efficaciter imperare voluntati, nisi forte supposito actu alio ejusdem voluntatis, sic postquam voluntas eligit, valet intellectus efficaciter ei imperare executionem: tota vero illa intellectus efficacitas provenit ex electione voluntatis, a qua si voluntas forte desistat, imperium efficax non erit. Quapropter simpliciter et absolute loquendo intellectus tantum potest movere finaliter voluntatem, voluntas vero intellectum effective. Ex quo colliges inter actus harum potentiarum prætere primo oportere actum intellectus, cum appetitus ubique supponat cognitionem, unde quo

ad primum actum non moveatur a voluntate, sed vel ab inclinatione naturali, vel ab extrinseca aliqua propositione objecti. Unde primus intellectus actus specialiter tribuitur Deo a D. Thoma, 1 p., q. 63, art. 5, fortasse quia Deus speciali providentia gubernat creaturam rationalem, ad illumque proinde pertinet inclinare ipsam ad hoc, vel illud objectum, maxime in principio sui esse, quod desumptum est ex Aristotele 7, Ethic. ad Eudem., capit. penult., scribente dari consilium quoddam naturale ab interiori quodam movente procedens: in negotiis quippe agendis sepe experimur actus quosdam apud intellectum nostrum, qui a voluntate neutriquam procedunt, sed vel ex peculiari instinctu Spiritus sancti, vel Angelorum ministerio, vel certe ex suggestione dæmonum, quos oportet caute discernere, ut monet S. Joannes, prima canonie, capite quarto, et Bernardus, serm. 1 Pente. Motio ergo voluntatis non est adeo necessaria in his potentias ad agendum, ut sine illa operari omnino nequeant: sære enim aliæ potentiae in actionibus suis motionem intellectus præcurrunt.

7. *Motio voluntatis respectu aliarum potentiarum qualis.* — Ultimo advertendum est, illam motionem voluntatis a qua dicuntur effective moveri potentiae reliquæ, non sic intelligendam esse, quasi voluntas aliquid eis imprimat, vel modo aliquo immediate concurrat ad elicendos ipsarum actus, est nimur sola moralis motio, quæ in philosophia naturali, efficientia est accidentaria, in morali vero censetur per se, ac provenit solum ex consensione potentiarum, quæ in eadem anima radicantur, et habent inter se dictam subordinationem naturalem.

CAPUT VIII.

UTRUM VOLUNTAS SIT LIBERA POTENTIA IN OMNIBUS SUIS ACTIBUS.

Caput hoc integrum ex autographo præterimus, quoniam late tractatur in priori tomo de Gratia, Prolegomeno 1, et in Metaphysica, dist. 19, a sect. 2, et ultra, tum etiam non pauca pro eodem arguento videri possunt in opusculo 4, de Libertate divinæ voluntatis.

Quæri autem ulterius posset primo, an appetitus rationalis, sive voluntas sit species infima, an potius in homine, atque Angelo specie distinguatur, quod disputant recentiores, 1 part., quæst. 59, art. 1, ubi Cumelius, item